
Lesbisk kärlek — längtan eller val?

Politik och lesbiskt motstånd

AV INGER EHN KNOBBLOCK

Om sex är politik? Tacka fan för att det är det. När jag lämnade min senaste och sista manlige älskare (för att övergå till kvinnor) gick jag över tröskeln till min egen värld, min egen tid och mitt eget liv.
(Hite 1977:331)

i min forskning om kvinnlig och manlig homosexualitet har jag bland annat intresserat mig för hur föreställningar kring sexuella variationer har förändrats under 1900-talet. Jag vill också undersöka hur homosexuella har sett på sig själva och hur de har försvarat sin sexuella läggning mot fördomar och förtryck men också mot det självförakt som många kan känna — den så kallade internaliserade homofobin.

Jag skall här behandla olika strategier som svenska lesbiska använde sig av i slutet av 1970-talet för att förklara och försvara sin sexuella läggning. Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) hade beslutat att intervjua ett antal (sju) kvinnor som samtliga var organiserade i *Lesbisk Front* om hur de såg på sin sexualitet och vad det innebar för dem att vara lesbiska.¹ Anledningen till att RFSU gjorde dessa intervjuer var att det under mitten av 1970-talet pågick en debatt

om feminismen inom kvinnokampen där många tagit avstånd från den lesbiska kampen som en "privat och borgerlig feminism". De som var kritiska betraktade den lesbiska rörelsen som separatistisk och mansfientlig. RFSU-bulletinens redaktör ansåg att heterosexuella kvinnor "ska lyssna på vad de lesbiska tjejerna har att säga och att vi ska samarbeta med dem" (*RFSU-bulletin* 1977:5). 1970-talet är ett särskilt intressant decennium eftersom det var då allt fler kvinnor engagerade sig samhällspolitiskt. Föreställningen om 1960-talet som den sexuella frigörelsens decennium bör modifieras något eftersom det främst var de unga svenska männen som hördes i debatten. Då handlade den om ökad tolerans inför fria sexförbindelser, fri abort och att pornografin skulle legaliseras och prostitution accepteras. Utgångspunkten var den manliga sexualiteten (Lennerhed 1994:232).

Kvinnorna deltog i större utsträckning på 1970-talet då talet om sexualitet och intimitet definierades som en politisk fråga. Nu var inte längre den manliga sexualiteten den självklara utgångspunkten. I stället stod kvinnans sexualitet i centrum. Ämnena som de kvinnliga debattörerna berörde var i stort sett desamma som tidigare, men perspekti-

vet var ett annat: kvinnans rätt att bestämma över sin egen kropp och sexualitet (Lennerhed 1994:236).

En stor del av det feministiska tankegods som 1970-talets kvinnorörelse formulerade i ideologiskt medvetna ordval kan vi känna igen i dagens genuspolitiska diskussioner. Ett flertal kvinnoorganisationer, både på politisk och kulturell basis, grundades. Maktförhållandena mellan könen problematiserades på allvar.

Kvinnorna i Lesbisk Front tillhörde denna politiska kvinnorörelse och formulerade också hur de såg på relationerna mellan kvinnor och män, och hur den patriarkala strukturen skulle kunna förändras. Det genomgående i RFSU:s intervjuer med lesbiska var de kluvna försöken att "normalisera" eller kanske snarare heterosexualisera sin längtan efter kärlek och intimitet med en annan kvinna och att ifrågasätta den "obligatoriska heterosexualiteten" (Rich 1980). En strategi bland många andra var att förklara att "det personliga är politiskt", ett ställningstagande som ju växte fram både i det ideologiska och det vetenskapliga tänkandet under 1970-talet bland många feminister (Arvidsson 1993). Sexualiteten blev politisk eftersom den, enligt de intervjuade homosexuella kvinnorna, innebar en makthandling där manlig dominans och kvinnlig underkastelse var avgörande inslag. Eller som en av kvinnorna uttrycker det:

Många i Lesbisk Front är feminister och socialister. Vi är en politisk utmaning: som lesbiska är vi ett hot mot kärnfamiljen. Och kärnfamiljen är ju grundvalen i hela konsumtionssamhället med sin brist på solidaritet och gennyttotänkande.

Andra kvinnor menar att "själva ställningstagandet att bli lesbisk är politiskt". Ett annat sätt var att som Kerstin betrakta sin kärlek till kvinnor som en fråga om solidaritet — ett bejakande av systerskap:

Helt fristående från männens värderingar har kvinnan aldrig varit. Genom hela historien har vi kvinnor varit splittrade som grupp. Manssamhället har härskat över oss genom att söndra. Vi har inte kunnat vara lojala med varann. Nu börjar i alla fall kvinnorna upptäcka att de kan vara tillsammans utan män.

Ulla-Britt säger att hon

knappt fattar att vi kvinnor låter oss förtryckas som vi gör. Men det är en utstakad väg av självförnekelse som kvinnor leds in på (...). Villkoren i vårt samhälle är så människofientliga att vi får försöka hitta ett sätt att leva mitt i skiten utan att låta oss slås till marken.

Hon tycker att "kvinnor drunknar, de omkommer i männens alla önskningar". Ett annat vanligt påstående är att "Kärnfamiljen splittrar kvinnorna. Kvinnorna går alltid hem till sina män och familjer och har inte tid för varann". Lever man däremot lesbisk har man som kvinna möjlighet att sluta sig samman med andra kvinnor.

Som kvinnomedveten lesbisk deltar man i kvinno-kampen. I den lesbiska kvinnokampen utgår vi från oss själva som kvinnor, vi ger alla våra känslor och all vår energi till kvinnokampen (...). Lesbiska tjejer är ett hot mot hela den kvardröjande patriarkaliska kulturen, ett hot mot hela manssamhället.

Men det politiska ställningstagandet formulerades ibland aningen annorlunda. En amerikansk lesbisk feminist, Charlotte Bunch, som refereras i den mycket kortlivade tidskriften *Lila perspektiv*, betonar de känslomässiga aspekterna i större utsträckning när hon förklarar den politiska kampen.

Den lesbiska kvinnan bejakar kvinnor inte bara som ett alternativ till kvinna/manförhållandet utan främst för att hon älskar kvinnor. Antingen medvetet eller omedvetet har den lesbiska kvinnan förstått att hon genom sina handlingar, dvs. att ge stöd och/eller kärlek till en man, förstärker det system som håller henne förtryckt (*Lila perspektiv* 1981:5).

Hur skall man då se på en sådan politisk förklaring av lesbisk kärlek? Lesbiska var vid

denna tidpunkt en osynlig grupp. Homosexualitet betraktades fortfarande 1977 som ett sjukdomstillstånd (Widegren & Ytterberg, 1995). Man skulle kanske kunna säga att homosexuella kvinnor var förtryckta i dubbel bemärkelse. Inte nog med att de var kvinnor, de var dessutom lesbiska och hade följaktligen inget att erbjuda ett heterosexuellt maskulint samhälle — inte ens sin kropp. "Det privata är politiskt" — ja, men för att åstadkomma det så fordras att ens sexuella läggning "görs" till ett medvetet ställningstagande och att känslan/erfarenheten av att vara eller definieras som ett offer försvinner. Det annorlunda — att vara lesbisk — blir då en politisk protest, ett hot mot rådande samhällsordning.

Kommunikation och intimitet

Ett annat sätt att försvara sin sexuella läggning var att kritisera den bristfälliga språkliga kommunikationen och intimiteten i heterosexuella parförhållanden. Carina:

Jag tycker att det är oerhört svårt att kommunicera med killar. De förstår inte känslor. När jag talar med killar använder vi samma ord, men orden får olika innebörd för oss. Mötet, konfrontationen, har ofta blivit rena kollisionen. Just killarnas avstånd till känslorna tycker jag känns så väldigt jobbigt. När jag är med killar tvingas jag bepanna mig.

Andra kvinnor säger att de upplever "en stor inre ensamhet tillsammans med killar" och att

killar rör sig ofta på ett allmänt plan när de talar, även om det gäller personliga saker. De lägger allting utanför sig själva. Ofta har de ett sakligt, nästan hårt sätt, att tala. De barrikaderar sig bakom en fasad, en järnmask, och den går inte att tränga igenom.

En annan av de intervjuade, Ulla-Britt, "upplever sig förtryckt och förtrampad av

män" och ställer sig frågan vad hon kan göra, utom att undvika dem?

Att vara lesbisk blir alltså ett sätt att hantera denna tomhet och hårdhet från männens sida. En lesbisk relation leder tvärtom till en helhet som dessa kvinnor tycks längta efter.

Tillsammans med kvinnor känner jag mig hel. Med killar blir jag splittrad mellan mig själv och min roll som tjej. Killarna använder ofta tjejernas känslor, det går till så att vi tjejer får leva ut killarnas känslor och ångest åt dem. De projicerar sina känslor på oss, eftersom de inte får och inte heller vågar leva ut dem. I stället får vi tjejer leva ut den känslolösa biten och blir på det viset hänvisade till en given känslolöshet.

Alla utom en av de intervjuade kvinnorna hade erfarenhet av heterosexuella relationer. De menade att de visste vad det innebar att leva ihop med en man — som underordnad kvinna.

På den tiden jag var med killar kände jag att jag lurade både mig själv och dem genom att spela min utpräglade tjejroll. Vi lesbiska har valt *vårt* sätt att undgå denna förödande krympning och splittring.

Avståndstagandet från det heterosexuella förhållandet är mycket tydligt — på ett plan kan man nog hävda att dessa kvinnor använder sig av känslan "att vara särskild" för att öka sitt eget värde och undvika att förvandlas till männens emotionella tolk. Dessutom förminskar "den exklusiva annorlundaheten" upplevelsen av att vara avvikande.

Som lesbiska har vi valt att lämna männens problem åt dem själva. Jag vill inte ta på mig att bota killar från deras känslomässiga utarmning. Helt kan jag självfallet inte undvika mansvärlden, jag konfronterar dagligen med den, i jobbet till exempel. Men på det planet försöker jag nog uthärda den.

En annan kvinna säger att hon för sin del inte har lust att slösa tid och energi på ett heterosexuellt förhållande. Hon och de övriga intervjuade verkar anse att även om

det är annorlunda att vara lesbisk, så är det i alla fall mer autentiskt eller i större samklang med de innerliga känslor som alla människor bär på.

Sexualitetens takt, tid och form

Vi kan inte upphöra att smeka varandra. Kvinnor gör det ju mycket bättre, säger vi nöjda när vi nästan somnar. Så härligt att få tillbaka allt som man ger. Vilken känsla av fullkomning. Vilken rikedom. Janis Joplin sjunger Summertime — tonerna och värmen från Annas kropp uppgår i varandra tills jag känner det som om jag övergått till flytande form. Jag rinner över, säger jag när jag åter känner flödet av mina tårar som hamnar på Annas mage, på hennes hals (Meulenbelt 1978).

I detta citat från romanen *Skammen förbi* skildras den lesbiska sexualiteten och den njutning som två kvinnor kan ge varandra.

Erotikens språk och "den feminina sexuella särarten" framhålls ofta bland de intervjuade. Här framskyntar, om än något överraskande, ett dualistiskt tänkande. De känner till myten som berättar att gudarna, i tidernas begynnelse, var så avundsjuka på människornas välbefinnande att de beslöt att dela henne mitt itu. Därefter skulle hon vara dömd att leta efter sin andra hälft och först om hon fann den skulle hon bli lycklig. Denna myt har en heterosexuell innebörd. Den andra hälften är detsamma som det motsatta könet. Bland de intervjuade kvinnorna skildras kärleken och samhörigheten som bestående av två människor av samma kön och där likheten är avgörande för om man kan bli lyckligt älskad. Det som man i heterosexuella sammanhang poängterar som ett sätt att skapa helhet — motsatsernas möte — framställs alltså annorlunda bland homosexuella kvinnor. "Det kvinnliga" och "det manliga" betraktas som separata oförenliga delar, medan mötet mellan kvinna och kvinna symboliserar spegelbilden. I deras tal om sexualitet så är själva likheten en garanti för att bli hel tillsammans.

Carina anser att:

alla kvinnor borde öppna sig mer för varann, även när det gäller den sexuella delen. Och inte sätta gränser så bestämt mellan de känslor som betraktas som "vanliga" känslor och de sexuella känslorna. Om alla kvinnor erkände sin lesbiska del så skulle mycket kunna hända.

Marika är inne på ungefär samma tankebanor när hon säger:

Jag tycker det är synd att inte fler kvinnor lever ut sina lesbiska möjligheter. Som det nu är sätts en klar gräns mellan kvinna och man (och mellan man och man) och den gränsen går vid sexualiteten. Jag kan inte riktigt förstå hur den (...) kan sättas. Var går egentligen gränsen mellan känslor och erotik?

Kerstin menar att anledningen till detta återkommande gränssättande beror på "att erotiken är så hårt kopplad till familjebildning och barnalstring". I Lila perspektiv uttrycker man problemet så här:

Vi lesbiska måste bli feminister och kämpa mot kvinnoförtrycket på samma sätt som feminister måste bli lesbiska om de skall kunna bryta den manliga dominansen (*Lila perspektiv* 1981:5).

Den lesbiska kärleken och sexualiteten (om de nu går att separera) beskrivs som något väsensskilt från den heterosexuella kärleken och sexualiteten. Kanske man till och med skulle kunna säga att den lesbiska kärleken ses som en förutsättning för att den patriarkala strukturen skall ödeläggas.

Intimitet, varlighet, form, takt och fantasi är bara några av den lesbiska sexualitetens särmärken. En av de intervjuade säger att

använder man sin fantasi finns det många olika sätt att vara tillsammans sexuellt. Man skulle till exempel kunna använda penis bara när avsikten var att få barn.

Kvinnorna ger uttryck för att sexualiteten vanligtvis sker på mannens villkor. Så här beskriver Carina det:

De tre gracerna. Detalj ur fresk från Pompeji, första århundradet e.Kr.

Ett riktigt heterosexuellt samlag är uppbyggt i första hand på mannens erektion som blir själva början till samvaron. Och i andra hand ejakulationen som är avslutningen. Sexualiteten är så klart utformad efter de manliga funktionerna. (...) Ibland undrar jag om det är så många kvinnor som egentligen upplever penis som så lustbetingad. (...) För männen är nog själva införandet av penis det verkligt häftiga vid samlaget. Det är ett slags bemäktigande som också präglar hela spelet mellan man och kvinna.

Ulla-Britt förtydligar Carinas resonemang och säger att det heterosexuella samlaget är en makthandling som bygger på manlig egoism. "Många män tror att kvinnan har det skönt för att det är skönt för honom själv." Kanske vore det bättre om fler försökte "att älska på ett 'lesbiskt' sätt, kanske [det] vore väldigt skönt för en man!". I den amerikanska *Hiterapporten*, som kom ut i Sverige 1977, formulerar ett flertal intervjuade lesbiska liknande upplevelser.

Mina kvinnliga älskare har i allmänhet varit betydligt mer kreativa och varierande i sin inställning till kärlekskonsten. De har utan undantag varit försiktiga och ömma och medvetna om mina behov och om sina egna. De betedde sig inte som om jag var en onanimaskin åt dem, och de somnade heller inte så snart de kommit (...). Jag hoppas den dag kommer då heterosexuella par allmänt kan skryta med att ha lika sköna kärleksmöten som jag har i dag (Hite 1977:329f).

Men talet om sexualitet innefattar även annat som inte direkt handlar om det heterosexuella samlagets tillkortakommanden. Samtalen rör också objektgörandet av kvinnan och en av kvinnorna uttrycker problemet så här:

Killar ser oftast tjejer som objekt för sin sexualitet, de har en pornografisk syn på tjejer. De har matats med alla negativa bilder av kvinnor, i tidningar och från löpsedlar, överallt. Och de bilderna visar en passiv kvinna som bara är ett objekt för mannens önsknings, som blir en projicering av honom själv, som inte är någon egen varelse med tankar och känslor (ibid).

Detta distanserade seende på kvinnokroppen förekommer enligt lesbiska själva inte bland dem utan

vi tittade aldrig någonsin på varann på det sätt som män ser på kvinnor. Vi tittade aldrig på varann uppifrån och ner på det värderande och konsumerande sättet som män gör. Däremot fanns mellan oss en verklig sensualism och värme (ibid).

Det som framhålls som speciellt i en lesbisk sexuell relation är bland annat den *form* sexualiteten har. Kvinnor anses inte vara beroende av den linjära sexualiteten som karakteriserar en heterosexuell relation. Lesbiskas kärleksakter är snarare cirkelformiga, där varken början eller slut är särskilt tydligt.

Formen påverkar också enligt de intervjuade *takten* där kvinnan i en lesbisk sexuell relation är fri från prestationstanken att hinna med. Hon får där i stället möjlighet att njuta av sin kropp och orgasm utan att tvingas anpassa sig efter mannens förmåga att behålla sin erektion tillräckligt länge.

En stor del av talet kring "det lesbiska valet" handlar om möjligheten att undgå att tvingas anpassa sig, krympa eller att leva för-ljuget tillsammans med en man. Kerstin som var i slutet av tonåren då hon kom underfund med att hon var lesbisk säger så här:

I en relation med en kvinna kan jag vara fri och hel som människa, jag behöver inte krympa. Om jag levde med en man skulle jag raskt falla in i alla det heterosexuella förhållandets fallor, jag skulle bli förtryckt och jag skulle också bli blind för förtrycket.

Det lesbiska valet?

Idén om den "obligatoriska heterosexualiteten" ifrågasattes näst intill i varje uttalande, både av dem som RFSU frågade ut och bland de kvinnor som kom till tals i *Hiterapporten*. När de skildrade lesbisk kärlek och sexualitet så både jämförs och likställs

den med den heterosexuella kärleken. Trots att dessa intervjuade kvinnor vände sig mot heterosexualitet i nästan alla former så tycks de ändå sträva efter att bli betraktade utifrån samma värderingsskala som de heterosexuella kärleksparen. Homosexualitet framställs av dem som lika normalt som heterosexualitet. Man kanske skulle kunna påstå att en del av talet om "det lesbiska valet" var ett sätt att heterosexualisera sin längtan. Att vara lesbisk kunde då framstå som ett medvetet val som en kvinna gjorde oavsett hennes sexuella läggning.

Men jag anser inte att man i de här sammanhangen kan tala om val — om man med val menar att vi står mellan två alternativ och är fria att välja det ena före det andra, eller att själva forma vår längtan efter kärlek. Talet om "det lesbiska valet" tolkar jag snarare som de förtrycktas motstånd — en strategi att undkomma att stämplas som avvikande. Men det är nog också ett sätt att protestera mot rådande förtryck där kvinnans roll är tydligt och snävt definierad. De utfrågade kvinnorna gav ju uttryck för hur själsmördande männens förväntningar var. De ville inte längre smycka sig för en man, dölja sin kropps skavanker eller förneka sina behov av intimitet, kommunikation och sexuell tillfredsställelse.

Det var viktigt för de intervjuade i Lesbisk Front att påpeka att alla kvinnor har en "lesbisk del" som väntar på att få blomma — en naturlig del av kvinnans psyke och sexualitet. När de ifrågasatte den "obligatoriska heterosexualiteten" blev den emellertid även bland dem en utgångspunkt eller till och med norm då de skulle förklara sin egen sexualitet. Talet om att bli lesbisk kan alltså betraktas som ett sätt att skapa en identitet, att skilja ut sig från mängden. Dessa identitetsgränser utesluter inte bara det andra — i det här fallet heterosexualiteten — utan kan också fungera som ett skydd mot kränkningar och förtryck (Rosenberg 1997).

Att göra gällande att man väljer att bli lesbisk leder till att ens längtan efter kärlek och behov av andra kvinnor förstås som en medveten strategi, som både ger samhörighet med andra och fungerar som ett alternativ till det maskuliniserade heterosexuella parförhållandet. En viss försiktighet är alltså på sin plats då vi talar om "det lesbiska valet". Bakom de politiska argumenten för lesbiskhet och missnöjet med den heterosexuella mannen döljer ju sig något annat, oavsett om det passar eller inte — kärleken till en annan kvinna.

Not

- ¹ 1973 bildades en grupp för lesbiska inom RFSL som tog namnet "Viktoria". Till en början var den inte kvinnopolitiskt aktiv. Detta förändrades dock och från 1970-talets mitt var feminism och kvinnokamp en självklar del av gruppens arbete. Från och med hösten 1975 kallade den sig "Lesbisk Front" och kort tid därefter gick den ur det mansdominerade RFSL.

Litteratur

- Arvidsson, Alf, 1993. "När hände 1968? Introduktion till ett forskningsfält." I: *Kulturella Perspektiv* 3:1993.
- Hite, Shere, 1977. *Hiterapporten: 3 000 kvinnor om sex och sexliv*. Stockholm.
- Kvinnobulletinen 1:1977, 3:1977, 3—4:1981.
- Lennerhed, Lena, 1994. *Frihet att njuta — sexualdebatten i Sverige på 1960-talet*. Stockholm.
- Lila perspektiv: lesbiskt feministiskt perspektiv* 1981, 1984.
- Meulenbelt, Anja, 1978. *Skammen förbi*. Stockholm.
- Pockettidningen R*, 1976. Homosex. Om könsroller, samlevnad och sexuellt förtryck. Nr 3.
- RFSL-bulletin* 5:1977.
- Rich, Adrienne, 1980. "Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existens." I: *Signs*, vol. 5.
- Rosenberg, Tiina, 1997. "Med nya ögon. En ny finsk antologi om lesbisk kultur och identitet." I: *lambda nordica*, vol. 3, nr 2.
- Widegren, Bo & Ytterberg, Hans, 1995. *Homosexuellas rättigheter*. Stockholm.

Summary

Lesbian Love — Yearning or Choice? Politics and Lesbian Resistance

The article deals with various strategies employed by Swedish lesbians at the end of the seventies in order to explain and defend their sexual preference. The idea of the “obligatory heterosexuality” was called into question by almost all those questioned by the RFSU (National Association for Sexual Information).

Homosexuality was portrayed as being just as nor-

mal as heterosexuality by the interviewed women. Being lesbian was considered a conscious choice a woman could make irrespective of her sexual disposition. When one speaks of choosing to *become* lesbian, then one’s yearning for love and need of other women is understood as a conscious strategy which both bestows an affinity with others and also functions as an alternative to the masculinized heterosexual relationship.

Nevertheless, caution is advisable when speaking of a “lesbian choice”. Behind the political arguments for lesbianism there dwells something else, whether suitable or not — the love for another woman.